

ΝΑΥΑΓΙΑ ΝΗΣΙΩΝ (Απρίλιος 2007)

Συγγραφέας: ΕΥΓΕΝΙΟΣ ΑΡΑΝΙΤΣΗΣ

Στις ελαφρόπετρες της Σαντορίνης πάτησα μία και μοναδική φορά, το Πάσχα του 1977, και θυμάμαι πως, ασυνήθιστος καθώς ήμουν στην εξωπραγματική ατμόσφαιρα των Κυκλάδων, δέχτηκα τέτοιες δόσεις ομορφιάς ώστε τρόμαξα. Ανακαλώ αυτούσιο το αίσθημα εκείνης της παράξενης απώθησης, που μπορεί να συσχετιστεί με την ανησυχία για την οποία μιλούν οι ποιητές περιγράφοντας αναπάντεχες γνωριμίες με παράλληλους κόσμους. Ήταν σαν να είχα διαβεί το κατώφλι ενός ανυπόφορα εκθαμβωτικού ονείρου κι έτσι, σχεδόν αμέσως, μετά από τέσσερις μέρες, τράπηκα σε φυγή ελαφρά μεθυσμένος με ούζο και κρασί, παρασέρνοντας τη φίλη μου, που δεν έφταιγε σε τίποτα.

Ο έρωτάς μου για τις Κυκλάδες γεννήθηκε πολύ αργότερα, σαν μια ενδόμυχη αντιρρόπηση στην επίδραση που ασκούσαν πάνω μου οι ιταλικές ομορφιές του Ιονίου. Όταν πέθανε ο πατέρας μου, έπαψα να αναπολώ την Κέρκυρα και περνούσα τα καλοκαίρια στην Σίφνο και την Σύρο, όμως στην Σαντορίνη δεν ξαναπήγα ποτέ. Μετά από χρόνια, κατάλαβα τι εννοούσε ο Χρήστος Βακαλόπουλος όταν έλεγε, με αφορμή τη νοσταλγία του για τη δεκαετία του '60, ότι ο άνθρωπος είναι προγραμματισμένος να ανέχεται ορισμένη ευτυχία, όχι περισσότερη, ακριβώς όπως συμβαίνει με τη δυστυχία.

Κατάλαβα επίσης ότι εκείνος ο φόβος που είχα νιώσει στο απaráμιλλο θέαμα των τοπίων της Σαντορίνης σχετιζόταν με το αίνιγμα του πένθους, γιατί η ομορφιά, στην ακραία, την οριακή της φανέρωση, μιλάει πάντα για την προσωρινότητα, δηλαδή για τη διαφορά μας απ' τον Θεό. Ήταν σαν το νησί να με έδιωχνε με την προτροπή να επιστρέψω όταν θα ήμουν εξοικειωμένος με μιαν άλλου είδους επιθυμία, άτρωτη στον πανικό του ταξιδιού, οπότε η ασύλληπτη πρωτοτυπία της αιγαιοπελαγίτικης φύσης δεν θα αναδυόταν πλέον σαν απειλή. Προκειμένου να αντεπεξέλθω στο σοκ της συγκίνησης, έπρεπε να φτάσω εκεί πέρα ήδη συγκινημένος. Και το ρίγος της επιφάνειας του νερού θα μου μιλούσε τότε για ναυάγια όπου οι πνιγμένοι θα ζούσαν σιωπηρά τη ζωή τους, έχοντας ιδρύσει, στον βυθό, μικρές αποικίες της πλατωνικής πολιτείας.

Εντούτοις πρόλαβα να υπνωτιστώ απ' τις ήπιες διαβαθμίσεις εκείνων των χαμηλών λόφων, στα πεδινά, όπου οι καμπύλες είχαν κάτι απ' το πράσινο του Νείλου και το χρυσαφί του κριθαριού, γλυκύτητες μιας διακύμανσης που έσβηνε μπροστά σε ακατέργαστους όγκους ηφαιστειογενών αναχωμάτων, με λίγα αμπέλια κι ένα μοναχικό κυπαρίσσι να εποπτεύει τις ξερολιθιές.

Δεν φυσούσε, εκείνες τις μέρες, κι ήταν τέτοια η σκοτεινή μαγεία του φωτός του μεσημεριού, φωτός σχεδόν σπαρακτικού, και τόσο ισχυρές οι εντάσεις που αποδεσμεύονταν με το ηλιοβασίλεμα, όταν το σύμπαν έπαιρνε τις αποχρώσεις του ροδάκινου ή της βιολέτας κι ύστερα του χαλκού, αποχρώσεις που έφταναν μέχρι το λουλακί και το σκούρο κόκκινο-μπλε και μέχρι εκείνη την παραίσθηση της αστρικής λευκότητας, ώστε ένιωθα, διάχυτο παντού, έναν ηχηρό υπαινιγμό προαιώνιων εκκρεμοτήτων, μια εμπειρία των γκρεμών που χάσκουν γύρω και πέρα απ' τη λογική της ζωής, ένα κάλεσμα προς τον ήλιο του μεσονυχτίου.

Τριάντα χρόνια αργότερα η Ελλάδα είχε κιόλας ξεπουληθεί. Η Σαντορίνη μπήκε, με τη σειρά της, στην τροχιά των τουριστικών εκποιήσεων και, μολονότι η ανοικοδόμηση στα ορεινά έμοιαζε να σέβεται τους κανόνες της κυκλαδίτικης αρχιτεκτονικής, οι άνθρωποι έχτισαν και ξανάχτισαν όπου εύρισκαν κι έφτιαξαν μαγαζιά σε τιμή ευκαιρίας και παράγκες και μεγαλοπρεπείς πισίνες ψηλά στον λόφο και τετράγωνους μοντέρνους εξώστες με θέα στην ιλιγγιώδη απεραντοσύνη του αρχιπελάγους, και φρόντισαν να εξασφαλίσουν πάση θυσία την πολυτέλεια των ξενοδοχειακών ανέσεων. Σύντομα έγινε φανερό ότι το νησί αργοπέθαινε μέσα στις ψυχές των κατοίκων του, όπου πια ισοδυναμούσε αποκλειστικά με αντικείμενο εκμετάλλευσης και οι πνευματικές μαρμαρυγές που το κατοικούσαν αποσύρθηκαν.

Έτσι, ο τουρισμός σάρωσε βαθμιαία όλα τα ίχνη της ιερότητας του τόπου και ο βράχος εκείνος, που ονομάστηκε Σαντορίνη, βυθιζόταν σιγά σιγά στην κοινοτοπία των τηλεοπτικών του αναπαραστάσεων. Το νησί έγινε, αυτό το ίδιο, ένα κρουαζιερόπλοιο. Εχοντας στερηθεί την, τρόπον του λέγειν, θρησκευτική διάσταση που κυριαρχούσε στις εκπλήξεις του βλέμματος, έχοντας χάσει αυτή την απείρω αρμονική κλιμάκωση των εσωτερικών αναλογιών μεταξύ τοπίου και ψυχής, κατέληξε δεμένο σ' ένα πολυσύχναστο σημείο του χάρτη σαν σημαδούρα. Αγκυροβολημένο στην καρδιά της ανατολικής Μεσογείου, το νησί προσέφερε απλώς τις καμπίνες του στους επισκέπτες, με έκπτωση 25%. Μια οριακή στιγμή στη συσσώρευση των δεινών, ένα

κύμα που λοξοδρόμησε, ένα ρήγμα στα ύφαλα και το σκάφος άρχισε να γέρνει.

Απ' αυτή την άποψη, το ναυάγιο του Sea Diamond ήταν το ναυάγιο της ίδιας της Σαντορίνης, κάτι σαν μνημειώδης μεταφορά της παρακμής ενός τόπου για τον οποίο είχε κάποτε ειπωθεί ότι ανήκε στον Παράδεισο, ενώ τώρα οι τύχες του καθορίζονταν απ' τις συμφωνίες των τουριστικών πρακτόρων για τη ρύθμιση των τιμών. Εξάλλου, το όνομα Sea Diamond, διαμάντι της θάλασσας, τι άλλο ήταν αν όχι η πρώτη εύχρηστη παρομοίωση που θα ερχόταν στο νου ενός ποιητή, αν του ζητούσαν να περιγράψει ένα τέτοιο νησάκι; Το εξουσίαζαν συμβολισμοί του ηλιακού φωτός, οι άνεμοι και τα πνεύματα των λιγοστών δέντρων κι ίσως ήταν ό,τι καλύτερο για να στείλεις εξορία τον Ναπολέοντα, όμως ήταν και πανέμορφο, συνεπώς οι κατακτητές υιοθετήσαν μια πολιτική ασύγκριτα πιο μεθοδική, πρώτα θα έστελναν τους περιηγητές, ύστερα τον στρατό, μετά τους ιεραπόστολους, κατόπιν τους εμπόρους, εν συνεχεία τους τουρίστες και, τέλος, τους εμπειρογνώμονες στη διαχείριση ναυτικών και περιβαλλοντικών κρίσεων.

Μ' άλλα λόγια, το καράβι ήταν το δίδυμο είδωλο του νησιού, η κακή του αντανάκλαση, η εικόνα πάνω στην οποία το νησί θα έπρεπε, αλίμονο, να αναγνωρίσει τον εαυτό του. Όντως, το κακορίζικο εκείνο πλοίο, το Sea Diamond, μπορεί να καταγραφεί σαν αυτό που όλες οι αντανакλάσεις, όλα τα είδωλα και τα ομοιώματα υπονοούν, δηλαδή ένας αιωνός θανάτου. Εξηγείται άλλωστε έτσι το γιατί το ναυάγιο δεν προκλήθηκε στα ανοιχτά αλλά από μια σύγκρουση με το νησί, λες και ερχόταν να σημαδέψει τη ριζική αντίφαση του πράγματος προς τον ίδιο τον εαυτό του -παρακολουθήσαμε την πρόσκρουση του νησιού πάνω στο δαιμονικό του αντίγραφο.

Πετρέλαιο και λιπαντικά πρόκειται σίγουρα να μολύνουν εκείνη τη θάλασσα, που σωστά θεωρείται από ορισμένους σαν η ομορφότερη στον κόσμο, όμως αυτό δεν είναι παρά μια τελική εκδίπλωση της μεταφοράς, διότι η θάλασσα εκεί ήταν ήδη προ πολλού δηλητηριασμένη από την απάθεια του βλέμματός μας, σαν να λέμε ενός βλέμματος που δεν κοίταζε πλέον συγκλονισμένο τη διαφάνεια αλλά την προσπερνούσε καταβροχθίζοντας ό,τι έβρισκε μπροστά του. Περισσότερο να πω ότι εκείνο που έβρισκε μπροστά του ήταν νεκρό, είχε δολοφονηθεί απ' τις κάμερες.